

Because of the uncertainty and the lack of alternative income, except for agriculture, in the years following collectivization it has been ascertained a huge departure of the villagers of Jacul Romanesc towards other areas, especially towards Sighisoara.

Following the massive leaving of the population, the school from the village was abolished in 1972. The parish church functioned until 1994, but religious ceremonies were rarely held, only on important feasts. In 1994 the Episcopacy of Alba Iulia decided to transform the parish church into a monastery. On the position of the old church there is a new church today and the old parish house has been transformed into monk cells and the old school into a dining room.

DEPORTAREA SAȘILOR DIN JUDEȚUL TÂRNAVA MARE ÎN URSS. 1945-1949

Claudiu Pop

Conform recensământului din 1930, în județul Târnava Mare trăiau 147.994 de locuitori, dintre care 44,8% români, 39,7% germani, 11,8% maghiari, 2,6% țigani¹. Dintre aceștia, sașii controlau întreaga activitate economică. Mai mult, aderarea României la Pactul Tripartit, în noiembrie 1940, consolidează și mai mult poziția acestei minorități. În februarie 1942, respectiv în mai 1943, Germania a încheiat înțelegeri cu Ungaria, respectiv cu România, în urma cărora etnicii germani apți pentru serviciul militar au putut fi încorporați în unități militare germane regulate, în Waffen-SS, în întreprinderi cu producție de război ori în Organizația Todt (o unitate specială care a avut în timpul războiului misiunea de a construi buncăre și de a executa alte lucrări de geniu). Ca urmare a acestor acorduri, aproximativ 95% din etnicii germani din România (sași transilvăneni și șvabi bănățeni) s-au înrolat voluntar în unitățile Waffen-SS (în total, aproximativ 63.000 persoane), câteva mii servind în unitățile speciale de intervenție ale Serviciului de Securitate SS (SD-Sonderkommandos), dintre care cel puțin 2000 etnici germani s-au înrolat în unitățile de pază ale lagărelor de concentrare (KZ-Wachkompanien), dintre care cel puțin 55% au servit în lagăre de exterminare, preponderent în Auschwitz și Lublin².

În paralel, în țară, este creat la 21 noiembrie 1940, Grupul Etnic German, o organizație pronazistă la care aderă numeroși sași din județ. La un moment dat ea avea în județul Târnava Mare 6744 de membrii³. Referitor la această grupare etno-politică, trebuie precizat că ea a avut o politică de izolare generală față de statul român și o deschidere totală față de Germania. Atitudinea sașilor din fostul județ Târnava Mare față de România se înscrie în afirmația de mai sus. Dintr-un document al Legiunii de Jandarmi din județul amintit, rezultă că după cedarea județelor din nord-vestul Transilvaniei, comportamentul liderilor politici sași s-a radicalizat, dând dovadă de:

1 *Recensământul General al României*, vol. II, Neam, limbă maternă, religie, p. 438.

2 Cornelius R. Zach, *Sașii între tradiție și noi opțiuni politice. 1930-1944*, în *Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie*, Sibiu, 2001, p. 81.

3 *ANDJ Mureș, fond Legiunea de Jandarmi Târnava Mare*, dosar 29/1945, p. 21

completă lipsă de loialitate față de statul român; provocări la adresa românilor și a autorităților: pretenții de autonomie și protectorat german; pretenții de înlocuire a funcționarilor și a administrației românești cu funcționari și administrație germană.

La 2 decembrie 1941, a luat ființă organizația „Manshaft”⁴ care se ocupa de pregătirea militară a tineretului săsesc. De asemenea, aceasta organiza cursuri de administrație cu durata de 10 zile, în serii repetate, cu scopul de a-i iniția pe sași în administrație și poliție, pentru a deveni astfel, utili în cazul unei defecțiuni politice între Germania și România. Organizația a pregătit întreaga populație germană pentru o eventuală luptă de rezistență împotriva românilor, blocând și ascunzând diferite produse necesare armatei române.

După actul de la 23 august 1944, prăbușirea acestei minorități a fost rapidă. Baza acestui declin a fost reprezentată de Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944, completată de note circulare emise de URSS prin intermediul Comisiei Aliate de Control. Din acest moment, soarta etnicilor germani a fost marcată de două evenimente funeste: internarea sașilor în lagăre (Târgu Jiu, Caracal, etc) a celor suspecti din punctul de vedere al Convenției de Armistițiu (foști membri ai SS, ai grupărilor germane din România, ș.a.m.d.), acțiune dublată de : marea deportare în Donbass-ul sovietic din ianuarie 1945.

În ceea ce privește prima acțiune, încă de la 1 decembrie 1944 a fost emis Ordinul nr. 32132⁵ al MAI prin care s-au fixat modalitățile de punere în aplicare a internării etnicilor germani în lagăre de muncă din România. Curând se iau primele măsuri practice pentru organizarea unor detașamente de muncă, similare probabil, în intenție, celor organizate pentru evrei în perioada anilor 1941-1944. Primul pas în acest sens este reprezentat de ordinul M.A.I. 29 martie 1945 care reglementează încadrarea etnicilor germani în detașamentele (mai ales CFR) deja existente. *”Toți germanii civili și militari cari s’au ascuns și sustras dela mobilizarea pentru lucru în URSS, să fie mobilizați prin organizarea unor batalioane de lucru în interiorul țării. Drept criteriu de mobilizare s’a stabilit vârsta de 17-45 ani pentru bărbați și 18-30 ani pentru femei. Unitățile, vor fi utilizate la lucrări de cale ferată, întrețineri de*

4 Ibidem, p. 121.

5 Dumitru Șandru, *Etnicii germani și detașamentul de muncă forțată din România (1944-1946)*, în *Analele totalitarismului*, 1995, 3, nr. 1, p. 26-48

*drumuri, spitale, fabrici, lucrarea câmpului, etc.”*⁶

În baza ordinului de mai sus pe raza județului Târnava Mare s-au format un număr de 16 unități de femei de origine etnică germană cu un efectiv de 46 de persoane, care au fost puse la dispoziția Camerei Agricole *”pentru a fi întrebuințate exclusiv la muncile agricole unde se află cea mai mare lipsă.”*⁷ Femeile germane din orașul Sighișoara au fost repartizate la diverse întreprinderi, astfel Zai Eva a fost repartizată la firma Essigmann, iar Frank Alice și Reinhardt Maria la Uzina Electrică. În ceea ce privește bărbații, la 14 apr 1945 Cercul Teritorial Târnava Mare face cunoscut prefecturii că toți bărbații germani au fost trimiși la detașamentul CF din Șercaia și Câmpia Turzii, în loturi de 25-35 de oameni, după ca au fost vizitați de o comisie medicală. 945 de lucrători specializați precum tractoriști, specialiști care lucrează în fabricile din industria de război au fost exceptați⁸.

În paralel, încă de la începutul lunii ianuarie 1945 a început deportarea sașilor în URSS. La 6 ianuarie 1945, Comisia Aliată de Control emite nota cu nr. 031⁹ prin care se ordona deportarea cetățenilor români de origine germană la muncă în URSS, bărbații între 17-45 de ani și femeile între 18-30 de ani. La data menționată, situația etnicilor germani din județul Târnava Mare era următoarea¹⁰:

Nr.	Detalii	Bărbați	Femei	Total
1	Germani înscrisi în tabele înainte de începerea acțiunii	5.857	4.551	10.408
2	Germani ridicăți până la 1 martie 1945	2.308	3.779	6.087
3	Germani exceptați de la internare	512	445	957
4	Germani dispăruți	172	170	342
5	Germani sinuciși	1	1	2

6 Ibidem, p. 51.

7 ANDJ Mureș, Fond no 2: Prefectura județului TM, Dosar: Transportarea sașilor în URSS. 1945-1946, Inv. no: 380, p. 81.

8 Ibidem, p. 81.

9 Ibidem, p.19.

10 ANDJ Mureș, Fond no 2, Legiunea de Jandarmi Târnava Mare, inv. no. 29/1945, p. 23

Referitor la înregimentarea politică a etnicilor germani din județul Târnava Mare, documentele oficiale, arată că dintr-un total de 43.998, doar 6.744 făceau parte efectiv din Grupul Etnic German (6.533 membrii și 211 conducători)¹¹.

Comparând numărul celor deportați, respectiv 6087, cu acela înscris pe listele Grupului Etnic German, respectiv 6.744, se poate aprecia că majoritatea celor care luaseră drumul URSS-ului făceau parte din această organizație.

Destinația: Donbass. Donbassul se află în partea de sud a Ucrainei, fiind mărginit la est de râul Don, la sud de Marea Azov, iar la vest de Nipru. Este o zonă carboniferă și industrială, având zăcăminte de fier, mangan, mercur, huilă. Deportările s-au concentrat în jurul a două mari orașe: Gorlovka și Nikitovka. Informații despre transport, condiții și munca în URSS ne sunt oferite de Gunther Wagner¹²:

”Transportul în Rusia s-a realizat pe regiuni, deci oameni din vagon se cunoșteau între ei. Prima despărțire avea loc în localitatea Râmnicu Sărat unde trebuiau schimbate vagoanele cu cele rusești (care erau mai late decât cele din Europa) ele se numeau „Pulmann-Waggons”. Oamenii fugeau dezorientați în celelalte vagoane, unde nu conta dacă erau bărbați amestecați cu femei. Listele întocmite înainte de plecare nu mai aveau nici o valoare (trupele rusești le-au folosit ca să își facă țigări). În cele trei săptămâni, cât a durat drumul, s-au făcut liste noi.

Vagonul era unul de marfă. Eram vreo 80 de oameni, am mâncat numai alimente uscate și eram împreună fete, femei, bărbați. Era foarte greu pentru a ne face necesitățile. Am făcut o gaură în podea, în jurul căreia am prins o pătură și așa am făcut un WC.”

Deportații au fost repartizați în 85 de lagăre. O treime din deportați lucrau în mine, un sfert în construcții, restul în industrie, agricultură sau în administrația lagărelor. Foarte puțini au îndeplinit munci conform pregătirii lor.

”De ELECTRO-ZECH aparținea și secția ‘instalații casnice civile’. Atelierul răspunzător se afla în afara instituției ZEMM (Atelier electric și mecanic central), și era stabilit într-o clădire în formă de ‘T’. Către stradă erau două spații alăturate: o frizerie pentru bărbați, unde lucra o femeie, și un atelier de cizmar, unde lucra un invalid de război. Către curte era un al treilea spațiu, mai mare decât cele două, care

11 *Ibidem*, p. 24

12 Manuscris realizat de deportatul Gunther Wagner.

se numea atelier de reparații electrice. Un rus de 40 de ani, de meserie electrician, tată a 6 copii, era șeful acestui departament, căruia mai aparținea : Paul Doktor, constructor de motoare electrice, din Noul Săsesc ; Josef Contessi, lăcătuș, din Reșița ; și eu, care m-am dat drept mecanic, deși nu eram.”

Primele luni ale anului 1945 au fost deosebit de grele.

”Locul în care se dormea era o încăpere în care erau paturi, prinse de perete, suprapuse în trei straturi cu câte 70 de cm de spațiu între ele. Până în iulie 1945, dormeau pe scânduri goale parțial crude și umede. Bagajul trebuia predat și puținele lucruri rămase se puneau la capătul patului folosindu-le ca pernă.

Dacă vremea era proastă atunci timpul liber trebuia petrecut în locul unde se dormea, dormind, stând întins pe pat, discutând cu colegii de cameră sau căutându-și păduchii din cutele hainelor.”

Munca grea și neobișnuită, frigul, adăposturile nedemne, hrana monotona și insuficientă, pe deasupra și nesiguranța perpetuă de prezent și viitor, nici o posibilitate de a lua legătura cu locul natal și îngrijorarea determinată de starea celor lăsați acasă, exercita pe fiecare o presiune deosebită. Bolile care apăreau, mai ales febra tifoidă, refuzul de a mânca, precum și începutul interogatoriilor în timpul nopții printr-un ofițer NKVD i-au ajutat pe cei de acolo să devină niște roboți. Nimeni nu avea chef la conversație, cântat sau dansat. Prezența preoților Dr. Hermann Binder din Sighișoara și un preot din est pe nume Schmidt, precum și alți bărbați mai în vârstă care au fost întrebuințați pe front, au ajutat la consolarea oamenilor și au încercat să devină modelul acestora prin propriul comportament.

Ca urmare, băiatul de 17 ani suferă.....

”Deja de câteva zile am avut senzația ca sunt la capătul puterilor mele, totul mi sa părea greu, eu aveam cel mai adesea impresia sa orbesc prin ceață, picioarele mele amenințau să se frângă, eu mă simțeam tot mai golit, slăbit, lipsit de voință. Chiar și la acest descărcat de stâlpi am observat ca de fapt eu mă țineam de stâlp în loc să-l car. După primul vagon am făcut o pauză. Fiecare încerca sa șadă cât mai comod posibil pe lemne. Cămășile se dezbrăcau și erau din nou controlate de păduchi. Eu ședeam ceva mai la o parte de ceilalți, nemișcat, lipsit de putere, nevrând nici măcar sa gândesc.

Despre ce s-a discutat atunci, nu am reținut, dar deodată am observat cum

toți m-au privit – pe față sau pe ascuns – și cineva a spus: „Asta a mâncat și ultimele cireșe.” Eu am auzit aceasta, am înțeles, mi-am dat seama dar eram ca paralizat. „Până aici, și-a venit rândul. Gata! La 17 ani.” Eu simțeam ca în vis, cum îmi curgeau lacrimile peste obraji. La reluarea lucrului am rămas pe loc șezând și nici unul nu m-a solicitat să lucrez. Gata!...

Eu nu-mi pot aminti, cum am reușit să parcurg drumul lung de 2 km până în lagăr și cum m-am culcat la locul meu pe priciul de sus. Eu știu doar că a doua zi dimineața, comandantul de baracă Wolff – un german din zona Mării Negre, cel mai în vârstă dintre ei, un suflet bun, care știa cel mai bine dintre toți germană – m-a tras continuu de picioare spunând. „Ridică-te, băiete! Ridică-te! Ridică-te!” Trebuie să nu fi răspuns nimic, căci l-am auzit murmurând: „S-a terminat cu băiatul!”

Totuși băiatul scapă și ajunge să își spună la bătrânețe povestea. Decisiv pentru aceasta s-a dovedit ajutorul lui Rudolf Eising.

”Despre Rudolf Eising nu știam decât că era brutar și că avea rădăcinile în Germania de Sud. În 1945, s-a întors pe teritoriul natal, cu transportul pentru bolnavi. Toate eforturile mele de a-l găsi nu au avut succes. L-am considerat salvatorul meu.”

În anul 1948, au început să fie eliberați din lagăre și persoane apte de muncă (în total 49%), pentru ca în octombrie 1949 lagărele să fie desființate¹³. Ultima treime de deportați s-au întors în Transilvania. Din cei duși în zona de ocupație sovietică din Germania, circa 50 % au primit permisiunea să se întoarcă acasă. Ceilalți au trecut, în majoritate în Germania Occidentală, câțiva rămânând în Republica Democrată Germană.

Pregătirea sau etapele drumului spre casă sunt relatate cu mare exactitate:

”Ne-au dus într-o sală cu o masă îmbrăcată cu o pânză roșie, unde ne-au spus că a venit vremea să mergem acasă. Ne-au spus să nu ducem cu noi hârtii, cărți sau păduchi. Două săptămâni înainte de plecare ne-am tot spălat pentru că eram plini de negreală.”

Reîntorși acasă, bucuria revederii cu familia este umbrită de durerea față de moartea unor membri ai familiei sau de pierderile pe care familia le-a suferit în toată această perioadă ca urmare a colectivizării sau naționalizării. Aceasta a fost debutul unui sentiment de dezrădăcinare care va cuprinde această comunitate și care o va

13 Doru Radosav, *Donbass – o istorie deportată*, Ravensburg, 1994, p. 24.

apropia din ce în ce mai mult de-a lungul timpului de ”pământul mamă” : Germania. Efectele acestui sentiment se văd în ziua de azi. Prin migrație legală sau prin fuga peste graniță numărul germanilor a scăzut dramatic. La recensământul din 2002¹⁴, Sighișoara număra 32.304 locuitori, dintre care:

- Români: 24.571 (76,06 %)
- Maghiari: 5.934 (18,36 %)
- Rromi: 1.135 (3,51 %)
- Germani: 623 (1,92 %)

Saxon deportation from Tarnava Mare county (Abstract)

The present article, based on interviews and archive documents, makes a presentation of the German community in the former county Tarnava Mare, in the period subsequent to the Second World War. The emphasis is placed on the deportation from 1945 onwards of 6087 Transylvanian Saxons, from this county to the Soviet Union, more precisely the mining region of Donbass. The harsh life in this region is depicted in the testimony of the deported Gunther Wagner.

Finally, the article shows that deportation – as well as labour detachments, nationalization, collectivization - represented for the German community in Transylvania the beginning of an uprooting process which will culminate, in the end, with the exodus, after 1989, of Transylvanian Saxons.

14 *Recensământul populației și al locuințelor*, 18-27 martie 2002